

Indholdsfortegnelse

INDLEDNING	1
PROBLEMFORMULERING	1
METODE	1
MUSIKFORLØBET	3
DIDAKTISKE OVERVEJELSER	5
BØRNEMUSIK ELLER EJ	5
MUSIK OG HJERNEN	7
KONKLUSION	10
PERSPEKTIVERING	10
LITTERATURLISTE	12

Indledning

Vi har fået til opgave, at lave et musikalsk forløb i en institution. Musik er en stor del af vores hverdag – der er lyd på næsten alt, hvad vi foretager os. Musik kender ingen hverken alders- eller sproglige grænser, og musik er bl.a. med til at udvikle sprogcentret i hjernen. Hvorfor dyrkes musik så ikke mere i børnehaverne i dag, og hvorfor mener man, at børn kun skal høre børnemusik i stedet for allerede i en tidlig alder, at begynde at udvikle nævnte sprogcenter? Jeg vil i denne opgave gå lidt ind på hvordan hjernen virker, hvor stammer musikken fra og hvorfor musik har så stor en betydning i vores liv. Opgaven vil indeholde mange af mine egne meninger baseret på egne erfaring med arbejdet med musik. Samtidig vil jeg stille spørgsmålstegn ved begrebet børnemusik. Dette leder mig til følgende problemformulering:

Problemformulering

Hvilken effekt kan musik have på børn i en børnehave, og kan og skal børn kun høre børnemusik?

Metode

Vi har arbejdet i en gruppe på 3, og da vi skulle i gang med dette projekt, var vi til at starte med ganske overbeviste om, at vi ville begive os ud i musikterapiens verden. Og helst musikterapi med enten børn med sociale og emotionelle problemer eller mennesker med nedsat funktionsevne. Der var dog en stor respekt for ordet ”terapi”, og vi var klar over, at vi skulle passe på, hvad vi kastede os ud i. Jeg ville ikke risikere, at arbejde med en gruppe mennesker, for så at åbne for nogle ting, som jeg ikke besad evnerne til at få lukket igen.

Efter megen snak frem og tilbage og lidt research omkring musikterapi, fandt vi i vores gruppe ud af, at det faktisk tager 5 år alene at uddanne sig til musikterapeut¹. Derfor fandt jeg det uforsvarligt at begive mig ud i dette projekt uden nogen som helst faglig baggrund for at gøre det. Vi valgte derfor i stedet 2 forskellige børnehaver – Mælkevejen i Nørre Nebel og Mælkebøtten i Ribe. Begge børnehaver er normeret til ca. 75 ”normalt begavede” børn, og har ikke den store tradition for brug af musik. Der står

¹ <http://www.musikterapi.aau.dk/uddannelsen.htm>

godt nok i deres lærerplaner, at de bruger musik, men det begrænser sig til en årlig koncert/teaterstykke, hvor de bruger musik, men ellers bruger de mest rim og remser i dagligdagen, hvor der også indgår musik i meget begrænset omfang. Dette bruger de til at indlære forskellige ord, remser, at vente på tur osv. Men der er ikke "normalt" brug af musik. Børnene hører ikke musik under leg, og børnenes medfødte musikalitet bliver heller ikke dyrket og udviklet.

Jeg besluttede derfor at undersøge følgende ting. 1: hvilken effekt kan musik have på børn i en børnehave, og 2: kan og skal børn kun høre børnemusik. Vi valgte i vores gruppe, at indspille en cd til 2 forskellige børnehaver, og aflevere dem, for så at gå igen. Vores plan var, at børnehaverne i en periode på 2 uger, skulle afspille disse cd'er under spisning, og hvornår de ellers fandt det passende. Vi lavede tilhørende spørgeskemaer, der er vedlagt som bilag. Vi ville høre, om der var nogen reaktion fra børnene på musikken; ændrede støjniveauet sig, legede de andre lege, legede de mere med hinanden, var de mere kreative osv. Vores bevæggrund for ikke selv at "udføre" eksperimentet var, at vi var klar over, at vores tilstedeværelse alene ville være et forstyrrende og fremmet element for børnene, og vi følte, at vi ville gå et mere "ægte" resultat, hvis det bare var pædagogerne, der satte musikken på, og lod den køre i baggrunden.

Musikforløbet

De 8 numre vi har valgt, er alle rolige, jazzede numre, der for størstedelen er kendte numre. Det er let tilgængeligt jazz musik, der grænser til det poppede, men formår at skabe nogle stemninger, der virker meget afslappende. De er alle i et tempo, der ligger på eller i nærheden af 60 bpm, da det siges, at musik til afslapning skal være i samme tempo, som lytterens hjerteslag i hvileposition.

”Grund besætningen” (der er brugt flere forskellige gæstemusikere) – eller de musikere, der går igen flere gange på cd’en er:

Niels Henning Ørsted Pedersen: Kontrabas, akk bas, bas

Palle Mikkelborg: Trompet, piano, keyboards

Alex Riel: Trommer

Oscar Peterson: Piano

Ulf Wakenius: akk og el guitar

Ud over dette, medvirker musikere som: Kenny Drew, Niels Lan Doky, Lisa Nilsson, Adam Nussbaum, Kenneth Knudsen, Ole Kock Hansen m.fl.

Projektet gik dog ikke helt, som vi forventede. Vi havde forventet, at den afslappende musik, ville få børnene til at være mindre støjende, være mere opmærksomme osv. Begge børnehaver mente, at projektet havde kørt over for kort tid. Dette stiller vi os uforstående over for, da det ikke var vores intention, at skabe den HELT store forandring på så kort tid (som trods alt var 2 uger), og vi forventede heller ikke mirakler i form af små genier på så kort tid. Vi var ude efter den umiddelbare og spontane reaktion, som kunne være mange forskellige. Det kunne være, at børnene blev mindre larmende, men det kunne også lige så vel være børn, der begynder at danse (selvfølgelig ikke under maden), børn, der lytter, børn, der bliver mere støjende – reaktionen kunne trække i mange retninger. Det er min overbevisning, at vi ikke har formået at præsentere vores projekt godt nok til pædagogerne – der har i hvert fald været nogle misforståelser. Denne overbevisning bygger jeg bl.a. på, at den ene børnehave brugte udtrykket ”manglende udvikling”. Da vi bad om lov til at udføre projektet i de respektive børnehaver, er ord som musikterapi og Mozart effekt blevet brugt, og jeg tror, at pædagogerne har hængt lidt fast i disse begreber. Den ene børnehave fortæller, at børnene til at starte med blev stille, for derefter hurtigt at hæve

støjniveauet. Ideen med udførelsen af projektet var, at musikken skulle spilles meget lavt i baggrunden, så det mere blev en del af børnenes underbevidsthed. Det var ikke meningen, at det skulle være særlig højt, men vi fornemmer, at musikken er blevet afspillet meget kraftigt. Så min teori er, at børnene først er blevet stille, fordi der lige pludselig brager musik ud af højttalerne, og derefter har de naturligvis hævet stemmerne for at overdøve musikken. Vi har også fået bekræftet af en pædagog, at de havde hørt det ret højt.

Den ene børnehave beskriver, at de under melodi nr. 5, som er Imagine oplevede, at børnene begyndte at tale højere for at overdøve ”panfløjten”. Besætningen på Imagine er synth, kontrabas, guitar, trommer og en muted trompet. Nummeret i sig selv er egentlig meget monotont uden de store udsving. Måske børnehaven igen her ikke helt har forstået meningen med hele projektet, og har haft spillet musikken i et niveau, hvor børnene virkelig HAR haft behov for at hæve stemmerne for at tale sammen. Igen var dette ikke meningen – det var meningen, at musikken skulle være i baggrunden, og egentlig ikke fremme i fokus.

Børnehaven i Nørre Nebel kunne heller ikke rigtig forstå, at børnene, når de hørte musikken under spisningen var mere højt rystede end normalt. Da vi fik vores skemaer tilbage fra dem, finder vi ud af, at de normalt læser for børnene, når de spiser. Hvis man så lige pludselig skifter de vante rutiner ud med noget nyt, som tilmed blæser ud af højttalerne, så man er ved at få blæst håret af – ja, så kan jeg godt forstå, at børnene blev mere ”larmende”.

Jeg har en fornemmelse af, at pædagogernes egne musiske præferencer har spillet ind. Vi har alle forskellige måder at bruge musik på, og bruger alle forskellige slags musik til forskellige ting. Da den ene af mine medstuderende var nede for at hente børn i børnehaven i Ribe, stødte hun på flere børn, der direkte spurgte efter, hvornår de skulle høre musikken igen. Og dette uden at børnene vidste, at hun havde noget med projektet at gøre. Samme børnehave havde også i vores spørgeskemaer svaret, at børnene IKKE spurgte efter musikken.

Da den valgte musik unægtelig har en snert af jazz, kan det meget vel tænkes, at pædagerne simpelthen ikke har kunne lide musikken. Jazz kan virke direkte irriterende på nogle mennesker – lige som andet musik kan virke irriterende på andre mennesker. Jazz er heller ikke – efter min mening, nær så lettilgængeligt som ”almindelig” popmusik. Det er også meget forskelligt, hvilken slags musik vi bruger til at slappe af til. Der findes et utal af musikgenre, og lige så mange forskellige præferencer mht. hvad vi

hver især finder behageligt at lytte til. Nogle slapper af til klassisk – andre til heavy metal. Musik taler til følelserne, og da de jo er individuelle, er musiksmag ligeledes lige individuelt. Begge børnehaver mente, at klassisk musik havde været mere relevant for projektet – igen sikkert, fordi de har tænkt i Mozart effekten, og jeg vil også våge at konkludere, at det drejer sig om personlige præferencer.

Didaktiske overvejelser

Vi har ikke haft de helt store didaktiske overvejelser i dette projekt. Og alligevel har vi. Didaktikken i dette projekt har gået ud på formidling til pædagogerne. Og det må siges, at vi har fejlet der. Mange ting er blevet misforstået, og jeg vil her remse dem op igen. Først og fremmest blev projektet præsenteret, imens vi stadig tænkte i musikterapeutisk forløb. Samtidig er begrebet Mozart effekt blevet brugt. Det er ikke blevet formidlet ordentligt til pædagogerne, at projektet stadig skulle udføres på nogenlunde samme måde, men at det var et forskelligt udfald vi var ude efter. I vores spørgeskemaer, har vi været meget påpasselige med ikke at ”putte ord i munden” på pædagogerne. Vi har fx ikke efterspurgt en ændring i form af mere afslappede børn – vi har efterspurgt en hvilken som helst ændring. Om det er os, der har fejlet eller pædagogerne, der har været låst fast på tanken om Mozart effekt skal jeg lade være usagt. Men vi kunne i hvert fald have været bedre til at formidle projektet.

Der ligger også nogle didaktiske overvejelser i vores valg af måden at udføre projektet på. Vi valgte, at pædagogerne ikke skulle tale om hvorfor musikken var der – de skulle ”bare” lade den spille. Vi har der i valgt en ikke kommunikativ måde at viderebringe vores budskab på, der KUNNE have virket, hvis vores instruktioner havde været bedre.

Børnemusik eller ej

Skal børn så kun lytte til børnemusik? Jeg er af den overbevisning, at så længe vi taler om følelser, er det ikke muligt at sætte en mærkat på. Dvs., musikken har ingen grænser. Der burde slet ikke eksistere noget, der hedder børnemusik, da det i mine øjne er et lidt nedladende begreb. Nedladende, fordi det ikke er vel

set, at man siger, at man gerne lytter til børnemusik.

Når man lytter til div. cd'er, der er udarbejdet med formålet at virke afslappende – fx Stressless serien og Pushkar², bliver man begavet med forskellige stemningsbilleder. Dette selvfølgelig under forudsætning af, at man er i stand til at lade sig føre ind i musikken og se disse billeder. Der er indspillet mange forskellige cd'er, og mange tjener kassen på at sælge selv samme cd'er, der er "designet" til forskellige stemningstilstande. Jeg mener, at det til dels er spild af penge, da der allerede er så meget dejligt musik i verden, der kan gøre præcis de samme ting. Jeg mener som sagt ikke, at musik til afslapning behøver at have elementer af fuglesang og vandfald – så længe vi taler til følelserne, er der frit spil. Derfor valgte vi, at forsøge at finde noget andet musik, og endte op med NHØP, da det taler til vores egne følelser, og vi regner ikke med at være specielt følelsesmæssigt afstumpede, og heller ikke at være forfærdelig langt fra, hvad andre mennesker også kan lide. Vi har valgt at bruge 8 numre fra en cd, der er udgivet til minde om en af verdens største bassister – vores egen Niels Henning Ørsted Pedersen, der desværre døde d. 19. april 2005. Jeg har selv haft den store ære, at møde Niels Henning, og det er den ro, han som menneske udstrålte, der fik mig til at tænke på ham og hans musik i forbindelse med dette projekt. I forbindelse med spørgsmålet om børn kun skal høre børnemusik, og kan man i det hele taget opdele musik i aldersgrupper, kan vi tage Niels Henning Ørsted Petersen som et godt eksempel. Han har indspillet op til flere børnesange i hans egne arrangementer, med store musikere så som Oscar Peterson og Palle Mikkelborg. Sangene er lavet i nogle jazzede arrangementer, der absolut ikke er let tilgængelige for enhver musiker at gengive. Men det er stadig "børnesange" som Pippi Langstrømpe, En elefant kom marcherende, Spørge Jørgen m.fl., som de fleste børn kender og holder af.

Når vi taler om selve musikken, tror jeg ikke, at man kan inddele den i børne – og voksen musik. Teksterne derimod er noget andet. Børn vil selvfølgelig kunne relatere mere til tekster, der omhandler deres hverdag med alt, hvad der sig hører til. De vil fx ikke være i stand til at relatere til tekster omhandlende kærlighedsproblemer, politik, samfund og miljø mm., da det er ting, som de endnu ikke har oplevet, og derfor ikke har nogen reference til. Man har også travlt med, at udviklingshæmmede elsker Birthe Kjær, Kandis og Spar 2, men de er også opdraget med disse kunstnere. Udviklingshæmmede elsker også sodavand, slik og pommesteges frites, som man har så travlt med at opdrage dem til ikke at spise og

² <http://www.hjertemusik.dk>

drikke hele tiden.. måske skulle man også udvide det musikalske repertoire?! Peter Bastian sagde engang:

”musik er for alle og skal opleves uden fordomme og forbehold”.

Et eksempel fra virkeligheden: I min øvelsespraktik i en børnehave eksperimenterede jeg meget med afslappende musik, der ikke nødvendigvis var musik komponeret til lejligheden, men musik, som jeg selv holdt af, og kunne slappe af til. Jeg oplevede mange gange, at sidde blandt en flok unger, der råbte, sloges, drillede hinanden og ikke var til at komme i kontakt med. Satte jeg noget stille og roligt musik på i baggrunden, gik der heller ikke længe, før børnenes støjniveau faldt. En kunstner, som jeg brugte meget, var Randi Laubæk. En dag kom en af de små piger hen til mig, fortalte, at drengene sloges ude i fællesrummet, og ”skal vi ikke høre den sang, hvor der er en engel, der synger, så de holder op med at slås?”. Jeg havde ikke på noget tidspunkt talt med børnene om mit lille eksperiment – musikken var der bare. Men alligevel har denne pige på 4 år registreret, hvad formålet var. Denne lille pige har haft en æstetisk oplevelse med en hel bestemt sang, som hun har lyttet til og taget til sig, og nu brugte som et middel til at få drengene til at holde op med at slås. Efter min mening, er dette også didaktik, da hun har forstået det budskab, som jeg har formidlet – på trods af, at det er blevet formidlet uden ord. Hun har perciperet en mening med netop denne sang.³

Musik og hjernen

DeCasper og Fifer (1980)⁴ lavede et forsøg, hvor de bad en gruppe gravide kvinder om at tale og synge til deres fostre gennem de sidste 3 mdr. af graviditeten. De gav mødrene en bestemt tekst og nogle bestemte musikstykker, de skulle ”udsætte” deres børn for. Da børnene var født, var det tydeligt, at de forholdt sig bekendt til den tekst og musik de var blevet eksponeret for. Så den musikalske dannelse starter på et meget tidligt stadie – hvorfor ikke udnytte det og udvide denne dannelse.

Man opdeler høresansen i to områder i hjernen; de såkaldte primære lydrområder, hvor øret modtager lyden og begynder at bearbejde den, og associationsområdet, hvor hjernen begynder at omsætte musikken til følelser. Er det musik med vokal, er det også i associationsområdet, at hjernen begynder at tyde og

³ Kirsten Fredens og Elsebeth Kirk: Musikalsk læring kap 8 og 9

⁴ Daniel N. Stern: Barnets Interpersonelle Univers s. 102

fortolke ord, og associere ordene med ting, vi kan genkende. Det være sig nutidige ting eller minder fra fortiden. Disse 2 områder sidder også tæt på de centre i hjernen, der registrerer sult og mæthed.⁵

Vores hørelse, der er forudsætning for nydelsen og forståelsen af musikken bygger på nogle ældgamle mekanismer, der stammer helt tilbage fra de første landlevende pattedyr. De udnyttede fortrinsvist hørelsen til kommunikation mellem unger og forældre og gør det stadig. Lyd får en hel anden betydning, end hvad vi umiddelbart tænker: nemlig at signalere følelsesmæssige tilstand. Ungen kan enten signalere, at den er i problemer og behøver hjælp, at den har brug for mad, varme eller omsorg, eller den kan vise, at den har det godt. Lyd taler til vores følelser. Den dag i dag, handler kommunikation imellem forældre og børn også først og fremmest om følelser; er vi veltilpasse eller utilpasse. Forskellige lyde så som skrig, skingre lyde, buldrende lyde osv. vækker helt automatisk følelser af ubehag i os.

Vi reagerer fuldstændig instinktivt på høje, diskante, hektiske og disharmoniske lyde ved at registrere at der er noget galt, at der muligvis er nogen der har det dårligt (hvilket aktiverer vores stress- og alarmsystemer), og reagerer på samme måde helt instinktivt på langsomme, dybe, harmoniske og melodiske forløb ved at slappe af og stresse af, vel vidende at alt er i orden og at vi trygt kan lukke øjnene. Omtrent som da vi lå i mors arme. Musik kan stimulere hjernen ved at lede den gennem et forløb, som består af en udvikling. Vi bliver ledt gennem hele følelsesregistret – fra sorg til glæde, og vi bliver fortalt en historie – en melodi. Denne stimulering af hjernen er også det, der ligger bag den meget debatterede Mozart effekt – vi indlærer bedre og husker bedre, når vi lytter til musik⁶. Bruger man den rigtige slags musik, kan man også opnå en helt speciel form for afslapning. Man kan måle, at aktiviteten i vores alarmcentre kan dale voldsomt, når vi høre afslappende musik, og det er denne meget effektive afslapning, som kan virke som ”medicin for sjælen”. Modsat kan man naturligvis måle øget stress og aktivitet i hjernen, hvis man hører ”larmende” musik så som heavy metal osv.

Stress hænger unægtelig sammen med hjernens forsvarssystem. Den er konstrueret til hele tiden at være i alarmberedskab, og være parat til at afværge nødsituationer. I en børnehave er der ofte konstant larm, børn, der løber rundt og leger, råber og ufrivilligt udsætter sig selv for fare. Dette sætter hjernens forsvarssystem på overarbejde, og både pædagoger og børn risikerer at blive udsat for stress.

⁵ <http://www.hjernemadsen.dk>

⁶ <http://www.hjernemadsen.dk>

Hvorfor dette er tilfældet er svært at sige, men en teori går ud på, at musikken stimulerer hjernen bredt og på en sådan måde, at det bliver nemmere at få mange forskellige områder af hjernen (herunder særligt dele af frontallapperne) involveret i den aktuelle mentale opgave.

Rolig musik dæmper aktiviteten i de områder der skaber angst og frygt. Derudover er sprogcentre ofte aktiveret hos musikere, der lytter til musik, hvilket skyldes at de i højere grad end os andre analyserer musikkens enkeltdele.

Hjernen husker bedst i øjeblikks-"billeder", hvor alle sanser indgår: lugte, lyde, berøring og synsindtryk.⁷ Derfor huskes "lydsporet" til bestemte begivenheder i ens liv lige så godt som de andre dele af oplevelsen. Musik og lyd er en meget stor del af vores hverdag. Hvis man forestiller sig at se en gyserfilm uden lyd og uhyggelig musik på, går meget af den skræmmende effekt væk. Går man udenfor på en sommerdag med høj sol, og der ikke er nogle fugle, der synger, ingen biler, der larmer, ingen børn der leger osv. – hvis der er musestille, så vil man også automatisk gå i forsvar, for noget er galt.. Det er ikke normalt, at der ikke er lyd på. Vi er konstant omgivet af musik og lyde, og de fleste vil vi ikke engang registrere, før de ikke er der mere – så vil de mangles. Børn og voksne registrerer disse ting ens, og heller ikke her kan man sige, at der er forskel. Der vil være forskel på hvordan vi reagerer på lydene. Går man på gaden og hører en ambulance i det fjerne, vil voksne associere denne lyd med fare. Børn vil registrere noget spændende, fordi de endnu ikke har forudsætninger for at koble denne lyd sammen med noget farligt.

⁷ <http://www.hjernemadsen.dk>

Konklusion

Jeg har allerede opridset de ting, der er gået galt i vores projekt. Samtidig synes jeg dog ikke, at det hele har været spildt. Lytter man til børnenes oplevelser med musikken frem for pædagogernes får man 2 forskellige udlægninger. Hertil vil jeg vove at konkludere, at børn er mere modtagelige for nye ting end voksne generelt er. De har ukritisk brugt musikken, og fået forskellige udfald ud af det, hvor pædagogerne nok har været præget meget af egne musikalske præferencer.

Der er ikke blevet sendt et fælles brev ud til børnehaverne, og hele vores gruppe har ikke været med til at formidle budskabet til pædagogerne. Dette går så nu ud over de, som kan se fejlen, men ikke har deltaget i overbringelsen af projektet.

På spørgsmålet om børn kun skal høre børnemusik må svaret blive et stort, rungende NEJ! Igen er musik følelser, og det er meget individuelt, hvordan vi reagerer på forskelligt musik. Hjernen kan rumme meget mere, end vi lige umiddelbart tror, og begynder man den musikalske dannelse og stimulering i en tidlig alder, vil man kunne opnå store resultater – både rent musikalsk – men også sprogligt.

Perspektivering

Hvad har jeg selv fået ud af dette projekt? Jeg har fået nogle fordomme bekræftet, og vil på sigt fortsætte med at spille ”voksen” musik for de børn, som jeg er i berøring med. Selvfølgelig skal børn også stimuleres med rim og remser, da de er ”designet” specielt til børn med henblik på at udvikle deres limbiske system på et niveau, hvor de alle kan følge med. De har også brug for at høre rim og remser, MGP og hvad der ellers er, for at have en samhørighed med de andre børn på samme alder, og dermed udvikle deres sociale evner. Børn skal lege – det er der ingen tvivl om. De skal lege sanglege for at styrke og udvikle alle de intelligenser, der nu engang kan styrkes og udvikles. Men det skader vel aldrig, at udvikle sig mere. Jeg er slet ikke ude på at skabe små vidunderbørn, men ved selv, hvor stor en betydning musik har haft for mig igennem mit liv, og det vil jeg gerne give videre. Jeg er aldrig blevet sat til at høre musik efter mit alderstrin, men har fået lov til at udforske al slags musik. Jeg mener, at dette er en gave, da musikken på tværs af alle grænser styrker samtlige af Gartners intelligenser og lidt til.

Det ligger i børns natur, at ville udforske og erobre verden og tillære sig forskellige færdigheder. Det

stiller krav til både forældre og pædagoger om at hjælpe dem på vej – i stedet for at hindre deres vej. Vi er nødt til at præsentere dem for forskellige former for musik – lige så vel, som man er nødt til at smage på forskellige slags mad, for at finde ud af, hvad man kan lide.

Til slut vil jeg citere Den Lille Prins .. Den lille prins har på sin rejse gjort sig gode venner med en ræv, som han knytter bånd med og gør tam. Ræven fortæller Den lille prins en hemmelighed, da Den lille prins rejser videre på sin rejse:

*”og nu skal jeg betro dig min hemmelighed. Den er ganske ligetil: Kun med hjertet kan man rigtigt se. Det væsentlige er usynligt for øjet.”*⁸

Dette citat mener jeg er meget rammende for fx fortællingen om den lille pige i børnehaven, der har hørt en engel synge. Musik er følelser – og kun med hjertet kan man se/høre rigtigt.

⁸ Antoine de Saint-Exupéry: Den Lille Prins

Litteraturliste

Primær litteratur:

Daniel N. Stern: Barnets Interpersonelle Univers	Hans Reitzels Forlag 1991
Kirsten Fredens og Elsebeth Kirk: Musikalsk Læring	Hans Reitzels Forlag Første udgave, 2. oplag København 2001

Sekundær litteratur:

Antoine de Saint-Exupéry: Den Lille Prins	Jespersen og Pio
Elsebeth Kirk: Musik og Pædagogik	Modtryk Anden udgave, 1. oplag 2006

Internet:

<http://www.musikterapi.aau.dk/uddannelsen.htm>

<http://www.hjertemusik.dk>

<http://www.hjernemadsen.dk>